

GIÁO DỤC GIA ĐÌNH ĐỐI VỚI TRẺ EM TUỔI MẦM NON Ở CỘNG HÒA LIÊN BANG ĐỨC

PGS. TS. TRẦN THỊ BÍCH TRÀ

Trung tâm Đào tạo – Bồi dưỡng

Sự ra đời của trường mẫu giáo đầu tiên do Friedrich Wilhelm Froebel (1782- 1852) xây dựng vào năm 1840 tại Thuringen đã ghi dấu ấn cho lịch sử phát triển giáo dục mầm non (GDMN) của CHLB Đức. Tại đây, ngay trong những năm đầu trường mới thành lập, không chỉ trẻ em được thúc đẩy sự phát triển một cách lành mạnh mà cả cha mẹ của trẻ, thông qua nhà trường cũng được tiếp thu những kiến thức và kỹ năng chăm sóc – giáo dục trẻ tại gia đình. Sự phối hợp giữa các nhiệm vụ này của trường đã đặt nền cho tam giác giáo dục *cha mẹ – trẻ – nhà trường* – một mô hình phối hợp giáo dục cho đến nay vẫn tiếp tục được phát triển, khẳng định vai trò đặc biệt quan trọng của gia đình trong giáo dục trẻ.

1. Những cơ sở về mặt pháp lí

Ở Đức, GDMN luôn được đặt trong mối quan hệ chặt chẽ với gia đình: chiếc nôi đã sinh ra và chăm sóc - nuôi dưỡng trẻ ngay từ những ngày đầu tiên của cuộc sống. Bộ Luật Giúp đỡ trẻ em và Thanh thiếu niên (KJHG) của Bộ Gia đình. KJHG đã được thực thi tại 5 bang mới (thuộc Đông Đức trước đây) từ ngày 3.10.1990 và từ ngày 1.1.1991 đối với 11 bang cũ (thuộc Tây Đức trước đây). Bộ luật này khẳng định: trách nhiệm đối với trẻ trước hết thuộc về gia đình. Trường mẫu giáo được hiểu là nơi hỗ trợ gia đình thực hiện nhiệm vụ giáo dục và chăm sóc trẻ (từ 3 đến 6 tuổi) một cách toàn diện và bù đắp những thiệt thòi về điều kiện phát triển cũng như những điều kiện xã hội của trẻ. Trong Bộ luật cơ bản của Đức, theo điều 6 (Vợ chồng và gia đình; trẻ vô thừa nhận), khoản 2 nêu rõ: "Chăm sóc và giáo dục trẻ là quyền tự nhiên của cha mẹ và trước hết, đó là trách nhiệm bắt buộc đối với cha mẹ" và đặc biệt, điều 16 của Bộ luật "Thúc đẩy chung về giáo dục gia đình" nêu rõ:

(1) Cha mẹ và những người cùng tham gia giáo dục trẻ ở gia đình cần được cung cấp những dịch vụ hỗ trợ giáo dục gia đình. Những dịch vụ này tạo điều kiện để cha mẹ và những người cùng tham gia giáo dục trẻ ở gia đình có thể thực hiện tốt hơn trách nhiệm giáo dục trẻ của mình; đưa ra những biện pháp giải quyết tốt những mâu thuẫn có thể nảy sinh trong quá

trình giáo dục trẻ.

(2) Cung cấp những dịch vụ hỗ trợ giáo dục gia đình, trong đó chú trọng tới:

- Những dịch vụ giáo dục gia đình hướng tới nhu cầu, hứng thú cũng như những kinh nghiệm giáo dục của gia đình trong những điều kiện và hoàn cảnh cuộc sống gia đình khác nhau, với những đối tượng tham gia khác nhau: Giáo dục cho những thanh niên chuẩn bị hướng tới hôn nhân, giáo dục cho những cặp vợ chồng chuẩn bị làm cha mẹ, giáo dục cho cha mẹ và giáo dục cho những người cùng tham gia giáo dục trẻ ở gia đình.

- Tư vấn những vấn đề chung về giáo dục và sự phát triển của trẻ.

- Tư vấn về việc sử dụng thời gian rỗi và việc nghỉ ngơi của gia đình, đặc biệt đối với những gia đình gặp rủi ro, mất mát, ảnh hưởng tới nhu cầu chăm sóc- giáo dục trẻ.

2. Giáo dục gia đình đối với trẻ em tuổi mầm non

Giáo dục gia đình (Family education) nhằm đáp ứng nhu cầu ngày càng tăng lên của các gia đình về các dịch vụ liên quan tới việc thúc đẩy tốt hơn công tác giáo dục trẻ ở gia đình, mặt khác, để bảo đảm nội dung trong điều 16 của Bộ luật cơ bản của Đức như đã nêu trên.

Giáo dục gia đình đối với trẻ em tuổi mầm non (gọi tắt là trẻ mầm non) có thể được hiểu là các dịch vụ giáo dục đối với gia đình để thúc đẩy phát triển khả năng giáo dục của gia đình đối với trẻ. Như vậy:

- Thực chất giáo dục gia đình đối với trẻ mầm non trước hết là giáo dục người lớn. Giáo dục gia đình mở rộng cách nhìn về gia đình trong ý nghĩa tổng thể như một hệ thống bao gồm tất cả các thành viên gia đình với những vai trò và chức năng khác nhau nhằm góp phần tạo điều kiện cho giáo dục trẻ ở gia đình đạt kết quả tốt.

Trong thực tế, nếu như ở nhà trường, đội ngũ giáo viên phải được đào tạo đạt chuẩn thì trong giáo dục gia đình, "đội ngũ giáo dục" – những thành viên gia đình – cần phải được nâng cao kiến thức về khoa học giáo dục trẻ cùng những kỹ năng áp dụng những kiến thức khoa học đã được tiếp thu vào thực tiễn...

(1) Tuy giáo dục gia đình hướng tới toàn bộ các thành viên gia đình tham gia/ có ảnh hưởng tới giáo dục trẻ, song trên thực tế, cha mẹ của trẻ đóng một vai trò đặc biệt quan trọng trong giáo dục trẻ và sự tham gia của cha mẹ vào các khoá học chiếm tỷ lệ cơ bản, do đó, tại Đức, khái niệm giáo dục gia đình (Familienbildung) thường được dùng đồng nghĩa với khái niệm giáo dục cha mẹ (Elternbildung).

Điều đó sẽ tạo nên sự phối hợp đồng thuận giữa nhà trường và gia đình trong việc thực hiện mục tiêu chung, hình thành và phát triển những nét nhân cách đầu tiên hướng tới sự phát triển toàn diện của trẻ, đồng thời tạo nên định hướng cho cha mẹ trong thực tiễn giáo dục trẻ.

- Các dịch vụ giáo dục đối với các thành viên gia đình hướng tới việc cung cấp những kiến thức, hình thành và phát triển những kĩ năng chăm sóc – giáo dục trẻ; tạo điều kiện để họ có khả năng áp dụng tốt phần lí thuyết tiếp thu vào thực tiễn giáo dục trẻ hàng ngày tại gia đình trên cơ sở nhận thức sâu sắc về tầm quan trọng của gia đình đối với sự phát triển toàn diện của trẻ.

- Hình thức của các dịch vụ giáo dục gia đình rất đa dạng như: tham dự các khóa bồi dưỡng, nghe nói chuyện, trao đổi tọa đàm cùng các phụ huynh khác ... cũng như thông qua sách báo, tài liệu, các phương tiện thông tin đại chúng.

3. Một số chương trình Giáo dục gia đình đối với trẻ mầm non

Tại Đức, hiện có khoảng 380 cơ sở giáo dục gia đình với sự tham gia hàng năm của khoảng 3 triệu lượt người. Trong đó, một số chương trình bồi dưỡng sau luôn dành được nhiều sự lựa chọn của những thành viên tham gia:

3.1. Chương trình "Cha mẹ khỏe – Con khỏe" (Starke Eltern – starke Kinder)

Từ năm 1985, dựa vào các công trình nghiên cứu của Hội bảo vệ trẻ em Phần lan (chú trọng sự tôn trọng và đặc biệt chú ý tới giao tiếp hàng ngày giữa cha mẹ và trẻ), Paula Honkanen – Schoberth đã xây dựng, phát triển và thử nghiệm chương trình giáo dục gia đình đối với trẻ mầm non. Sau đó, tác giả đã cùng Lotto Jennes – Rosenthal xuất bản cuốn tài liệu hướng dẫn các khoá " Bồi dưỡng giáo dục dành cho cha mẹ – Các con đường dẫn tới giáo dục không bạo hành". Từ tháng 11 năm 2000, cuốn tài liệu này tiếp tục được Hội bảo vệ trẻ em Đức phổ biến, phát triển thành Chương trình " Cha mẹ khỏe – Con khỏe".

• Mục đích của chương trình

Thúc đẩy sự tự tin của cha mẹ trong giáo dục trẻ cũng như thiết lập mối quan hệ tốt đẹp giữa cha mẹ và trẻ, qua đó thúc đẩy giáo dục không bạo hành. Thông qua những giá trị riêng cần đạt được ở trẻ, cha mẹ hiểu được những điều phải làm, nên làm và cần làm để giáo dục trẻ được tốt.

Xây dựng và phát triển mối quan hệ tốt đẹp trong gia đình. Trẻ cần được phát triển để trở thành những người có khả năng đóng góp tích cực cho xã hội, là chủ thể của giáo dục và tham gia vào các quyết định của gia đình trong phạm vi phù hợp.

• *Đối tượng tham gia chương trình:* Chương trình phù hợp đối với tất cả các bậc cha mẹ mong muốn xây dựng một quan hệ tích cực giữa cha mẹ và con.

Nội dung Chương trình "Cha mẹ khỏe – Con

khỏe "xây dựng và phát triển:

- Tình yêu thương đối với trẻ : được coi là cơ sở đặc biệt quan trọng trong giáo dục trẻ, không có tình yêu thương trẻ – không thể có sự phối hợp tốt đẹp cùng trẻ.

- Sự quan tâm, chú ý tới trẻ: quan tâm, chú ý và tôn trọng trẻ, tôn trọng "cái riêng" của trẻ; chú trọng giáo dục không bạo hành.

- Sự phối hợp giữa cha mẹ và trẻ: Cha mẹ và trẻ cùng nhau học cách giải quyết mâu thuẫn, cùng trao đổi các quy định cũng như những khả năng cùng có thể hợp tác.

• Cấu trúc chương trình

Trong khoá học, cha mẹ cần:

- Xây dựng những giá trị riêng cần đạt ở trẻ,

- Xác định những nội dung giáo dục cần đạt được ở trẻ theo từng độ tuổi và ý nghĩa của chúng đối với sự phát triển toàn diện của trẻ,

- Nhận thức sâu sắc hơn vai trò quan trọng của cha mẹ và những điều kiện, hoạt động cần thiết của gia đình để đạt được mục đích giáo dục trẻ đã được đặt ra.

3.2. Chương trình "Nhóm gia đình" (Familien Team)

"Nhóm gia đình" là một chương trình do Johanna Graf & Sabine Walper (chủ nhiệm) phối hợp cùng Erzdioezese Muenchen – Freising (Khoa Tâm lí – Giáo dục - trường Đại học tổng hợp Muenchen) xây dựng năm 2002. Chương trình được xây dựng dựa trên nhu cầu luôn được nâng cao kiến thức, kĩ năng giáo dục trẻ của cha mẹ ở gia đình .

• Mục đích của chương trình

Nhóm gia đình là một khóa bồi dưỡng nhằm thúc đẩy khả năng giáo dục của cha mẹ (trong đó đặc biệt chú trọng những mối quan hệ giữa cha mẹ và trẻ) để giúp cha mẹ:

- Giáo dục trẻ trở thành những người tự ý thức và đầy trách nhiệm, có khả năng tự giải quyết vấn đề trong phạm vi phù hợp.

- Hiểu biết, tôn trọng trẻ trên cơ sở hình thành và phát triển giao tiếp tích cực, phối hợp hiệu quả giữa cha mẹ và trẻ.

- Tự tin trong giáo dục trẻ.

• *Đối tượng tham gia chương trình:* Cha mẹ của trẻ đang học tại các trường mầm non và tiểu học.

Nội dung chương trình bao gồm 8 nội dung:

(1).Cha mẹ là tấm gương thúc đẩy giao tiếp tích cực giữa cha mẹ và trẻ bởi một trong các đặc điểm của trẻ ở tuổi mầm non là thường hay bắt chước, làm theo.

(2). Thúc đẩy giao tiếp: cha mẹ học cách khen trẻ một cách phù hợp với những tiến bộ trong từng bước phát triển cụ thể của trẻ cũng như động viên kịp thời khi trẻ gặp khó khăn.

(3). Giám sát xúc cảm bản thân: cha mẹ học cách kiên nhẫn khi phải dạy trẻ một điều gì đó nhiều lần (ví dụ, không nên nóng vội "làm hộ" trẻ trong trường hợp

không cần thiết ...), điều chỉnh xúc cảm khi giao tiếp cùng trẻ (ví dụ, tránh quát mắng, cáu giận trẻ ...)

(4). Xây dựng những hình ảnh tích cực về trẻ mang tính khả thi: sự phối hợp hài hòa giữa cha mẹ và trẻ để hiện thực hoá từng bước những điều cha mẹ chờ đợi ở kết quả cần đạt được ở trẻ.

(5). Thấp sáng và giữ mãi tình thương yêu với trẻ: đặt ra "ranh giới" hợp lí của sự thương yêu trẻ (phân biệt với sự yêu thương không đúng sẽ làm hại cho sự phát triển của trẻ).

(6) Giúp trẻ giải quyết những mâu thuẫn nảy sinh: Cùng trẻ tìm cách giải quyết những vấn đề đặt ra, không áp đặt trẻ thực hiện một cách khiên cưỡng, tạo cho trẻ có cơ hội được cùng trao đổi trong phạm vi có thể trước khi yêu cầu trẻ thực hiện...

(7) Giúp trẻ giải quyết một cách nhẹ nhàng "vấn đề" riêng (ví dụ, trẻ sợ bóng tối, e sợ không gian tay phát biểu ...): Đặt mình vào vị trí của trẻ; giải thích để trẻ hiểu; đưa ra lời khuyên nhẹ nhàng; giúp trẻ tự tin thực hiện...

(8)Xây dựng " nhóm cha mẹ": Nhận thức sâu sắc về vị trí, vai trò quan trọng của cha mẹ trong giáo dục trẻ; chia sẻ kinh nghiệm trong việc giáo dục trẻ; tác động qua lại tích cực giữa cha và mẹ trong giáo dục trẻ ...

• *Cấu trúc chương trình*

Tham gia khoá học, cha mẹ trẻ có thể :

- Học các bước thường diễn ra trong hoạt động cùng trẻ,
- Luyện tập trong nhiều tình huống giáo dục khác nhau ở các nhóm nhỏ 2- 3 người,
- Trao đổi, học hỏi lẫn nhau thông qua báo cáo kinh nghiệm cá nhân,
- Giải quyết các bài tập thông qua các trò chơi đóng vai,
- Hoàn thành các bài tập ở nhà,
- Tự luyện các bài tập cá nhân.

3.3. Chương trình " Giáo dục mang tính phối hợp, kích lệ, xã hội và định hướng hoàn cảnh " (Kess – erziehen)

Chương trình "Giáo dục mang tính phối hợp, kích lệ, xã hội và định hướng hoàn cảnh" (**Kess : Kooperativ; ermutigend; sozial; situationsorientiert**) được chính thức đưa vào thực hiện từ năm 2003. Chương trình do Christof Horst , Christine Kulla, Erika Maass Keibel, Rudolf Mazzola, Regina Raulfs xây dựng cơ bản dựa trên cơ sở tâm lí học cá nhân của Alfred Adler (1870- 1937) đã được Rudolf Dreikurs (1897- 1972) áp dụng vào giáo dục trẻ mầm non.

• *Mục đích của chương trình*

Mục đích của các khóa học giúp cha mẹ:

- Ý thức về việc tăng cường công tác giáo dục trong thực tiễn, do đó, các khóa học gắn liền với việc thúc đẩy cha mẹ trong công tác giáo dục trẻ thông qua các hoạt động giáo dục, tăng cường hiệu quả của việc giao tiếp giữa trẻ và cha mẹ.

- Nhận ra ở trẻ những điểm mạnh cũng như những điểm cần giúp đỡ để tạo thuận lợi cho sự phát triển của trẻ.

- Những cách thức để cha mẹ và trẻ có thể cùng nhau tổ chức hoạt động phối hợp hiệu quả, trong đó, thái độ quan tâm, tôn trọng đúng mức đối với trẻ đặc biệt được chú ý.

- Thúc đẩy các kĩ năng sống của trẻ thông qua việc thúc đẩy và tăng cường hiệu quả giao tiếp giữa cha mẹ và trẻ cũng như khả năng trẻ chấp nhận những quy định, điều lệ đặt ra.

• *Đối tượng tham gia*: Chương trình phù hợp đối với tất cả cha mẹ mong muốn xây dựng một bầu không khí tâm lí tích cực, trong đó đặc biệt chú trọng tới sự tôn trọng trẻ trong giáo dục.

• *Nội dung*

Các khóa học thuộc chương trình bao gồm 3 nội dung cơ bản:

- Các nội dung tâm lí học cá nhân liên quan đến nhu cầu xã hội cơ bản của trẻ; những việc cha mẹ cần làm để phát triển một cách tích cực những giá trị cá nhân ở trẻ; những hạn chế ở trẻ và những việc cha mẹ có thể làm để giúp trẻ khắc phục chúng; giúp cha mẹ có niềm tin về khả năng thực hiện công việc ở trẻ.

- Các biện pháp thúc đẩy tập trung chú ý vào việc thúc đẩy cả cha mẹ và trẻ trong công tác giáo dục; tạo nên sự thúc đẩy đa dạng như thúc đẩy sự tôn trọng trẻ của cha mẹ đối với trẻ, giao tiếp giữa cha mẹ và trẻ, sự phát triển của trẻ để trẻ trở thành những người tự chủ, đầy trách nhiệm và vui vẻ trong cuộc sống.

Các bài tập thực hành: liên quan khả năng thực hiện và tổ chức thực hiện công tác giáo dục của cha mẹ trong thực tiễn, như tìm ra cách thức cùng trẻ giải quyết tốt những mâu thuẫn, hình thành và phát triển khả năng phối hợp giữa cha mẹ và trẻ...

• *Cấu trúc chương trình*

- Trong khoá học, cha mẹ thực hiện :
 - Luyện khả năng quan sát; các bài tập phát huy kinh nghiệm bản thân; các bài tập giao tiếp; kỹ năng hợp tác; giải quyết tình huống giáo dục,
 - Các trò chơi đóng vai,
 - Các bài tập vận động,
 - Các bài tập về nhận xét - đánh giá,
 - Các bài tập trong nhóm nhỏ,
 - Các bài tập trong nhóm lớn,
 - Trình bày, trao đổi các báo cáo kinh nghiệm giáo dục.

Theo truyền thống, về mặt tài chính, Nhà nước Đức luôn có sự hỗ trợ đối với các gia đình có con ở lứa tuổi mầm non (tiền trợ giúp trẻ hàng tháng của Nhà nước, giảm thuế thu nhập của cha mẹ, tiền hỗ trợ đối với những gia đình có khó khăn ...) cũng như tạo điều kiện về dịch vụ giáo dục để cha mẹ trẻ có thể thực hiện tốt hơn việc chăm sóc – giáo dục trẻ tại gia đình ... Trong đó, Nhà nước đã và đang thực hiện nhiều chương trình cũng như tổ chức thường xuyên các

(Xem tiếp trang 38)